

Vedlegg 1: Forslag til prinsipper for deling og bruk av data

Bakgrunn

Meldingsprosessen viser et behov for å tydeliggjøre felles kjøreregler for deling og bruk av data i det offentlige, innad i næringslivet, og mellom offentlig og privat sektor. Dette vil være prinsipper som ligger til grunn for regjeringens datapolitikk.

Forslag til prinsipper

Det foreslås **fire grunnprinsipper for deling og bruk av data**. Prinsippene skal bidra til å realisere regjeringens formål med stortingsmeldingen om datadrevet økonomi og innovasjon. De skal underbygge effektiv deling og bruk av data innenfor trygge og ansvarlige rammer, og sikre at det skapes verdi med data som kommer næringslivet, offentlig sektor og samfunnet til gode. De skal også legge grunnlaget for at de som deler og bruker hverandres data har tillit til hverandre, og at allmennheten har tillit til at dataflyten i og mellom offentlig og privat sektor skjer på en samfunnstjenlig måte.

1. Data skal åpnes når de kan, og skjermes når de må

Prinsippet skal bidra til å tydeliggjøre regjeringens ønske om økt deling og bruk av data på en ansvarlig og pålitelig måte. Data må forvaltes på en sikker måte slik at kun autoriserte får tilgang, dataintegriteten bevares og at data ikke misbrukes. Prinsippet understøtter gjeldende krav til den enkelte virksomhet om å ha oversikt over hvilke data den behandler, hva dataene betyr, hva de brukes til, hvilke prosesser de inngår i, og hvem som kan bruke dem til hva. Dette er en viktig forutsetning for å kunne ta stilling til hvilke data som kan åpnes og deles, og hvilke som må skjermes av hensyn til personvernet, sikkerhetsbestemmelser, beskyttelse av immaterielle rettigheter eller forretningsinteresser.

2. Data bør være tilgjengelige, gjenfinnbare, mulig å bruke, og kunne sammenstilles med andre data

Prinsippet skal muliggjøre økt dataflyt og verdiskaping med data, ved at data som *kan* deles, blir delt. For at dette skal skje må data være søkbare, ha god kvalitet, de må kunne brukes og kobles til andre datasett på en trygg måte. For at det skal skje, er det noen viktige forutsetninger som må være plass. For det første må gis tilgang til data, for eksempel ved bruk av åpne programmeringsgrensesnitt (*tilgjengelighet*). For det andre må data være beskrevet med gode metadata og ha unike identifikatorer slik at de kan gjenfinnes (*gjenfinnbare*). For det tredje må data kunne brukes av andre (*gjenbrukbare*). Det stiller krav til datakvalitet, for eksempel at de er oppdaterte og komplette. Videre må data være maskinlesbare og kunne behandles digitalt. Det er også nødvendig at det følger med en lisens som gjør det klart hva dataene kan brukes til og hvordan. For det fjerde må data kunne sammenstilles med andre data (*interoperabilitet*). For at de skal skje, må dataene følge relevante nasjonale og/eller internasjonale standarder, vokabularer og referanser til andre datasett.

3. Data skal deles og brukes på en måte som gir verdi for næringslivet, offentlig sektor, og samfunnet

Prinsippet skal underbygge at verdier som skapes gjennom deling og bruk av data skal komme det norske næringslivet, offentlige sektor og/eller samfunnet til gode. Innenfor en dataverdikjede vil det være ønskelig at verdiene som skapes, deles på en rettferdig måte, for eksempel mellom datatilbyder og datakonsument. Etterstrebes en slik modell, vil det motivere til økt frivillig deling av data mellom sektorer, næringer og bransjer. Det er også slik at det i noen tilfeller kan være aktuelt å stille krav om deling av data fra næringslivet til det offentlige innenfor områder som antas å ha spesielt stor nytte for samfunnet. En del av aktiviteten i næringslivet, skjer på oppdrag fra offentlig sektor, eller etter tillatelser og konsesjoner fra det offentlige, og regjeringen vil vurdere å stille krav om utlevering av data i slike tilfeller.

4. Data skal deles og brukes slik at grunnleggende rettigheter og friheter respekteres, og norske samfunnsverdier bevares

Hensikten med prinsippet er å understøtte en ansvarlig og etisk datapolitikk. Deling og bruk av data skal skje på en måte som gjør det mulig for befolkningen å kunne ivareta sine rettigheter og friheter. For eksempel kan økt deling og bruk av personopplysninger til nye formål utfordre personvernet og den enkeltes autonomi. Dataøkonomien må derfor utvikles på måter som ivaretar retten til privatliv og andre grunnleggende rettigheter og friheter. Prinsippet skal også bidra til at virksomheter som deler og bruker data, ikke bare vurderer lovligheten i bruken av personopplysninger og andre sensitive data, men også foretar en etisk vurdering. I en slik vurdering vil de etiske prinsippene for bruk av kunstig intelligens ha overføringsverdi så langt de passer.

Vurdering

Prinsippene vil være et godt verktøy for å bygge en felles forståelse av, og en tydeliggjøring av nasjonale målsettinger på dette området. I dag er gjeldende føringer og krav knyttet til deling og bruk av data naturligvis uttrykt i flere ulike kilder.

Innspillsprosessen og rapporten fra ekspertgruppen viser at det er krevende å forstå og anvende dagens regelverk for de som enten planlegger å dele egne eller bruke andre data på nye måter. Hovedinntrykket er at dette skyldes både kompetansemangel og at det er vanskelig å definere eierskap eller bruksrettigheter til data i en verdikjede. Blir det for krevende å finne ut slike forhold, vil det kunne bidra til utrygghet og at data som kan deles unntales å bli delt. For eksempel antas det i regjeringens digitaliseringsstrategi for offentlig sektor (juni 2019) at kun 10 prosent av relevante datasett er gjort tilgjengelig i Felles datakatalog. Kun 20 prosent av statlige virksomheter har publisert ett eller flere datasett i katalogen (portalen). Dette impliserer at det er stort uutnyttet potensial når det kommer til deling av data fra det offentlige til næringsutvikling og innovasjon.

En potensiell terskel for at data ikke brukes er dersom tilgangen til data ikke er gratis, eller at kostnadene knyttet til tilrettelegging og tilgjengeliggjøring av data ikke står i forhold til nytteverdien / forventet nytte. Dette understøttes av innspillsprosessen og utredninger utført ifm. meldingsarbeidet. Vedrørende problemstillinger knyttet til kostnader for tilrettelegging av data og prising av data, så vil dette være ulikt regulert og praktisert avhengig av type data, og om det gjelder data fra det offentlige eller private data. Disse

forholdene anbefales derfor å drøftes særskilt der det er relevant i meldingen, og ikke omtalt under prinsippene. For eksempel kan næringslivet velge å ta betalt for sine data, mens for offentlige virksomheter er hovedregelen at det kun er lov til å ta betalt for marginalkostnadene ved tilgjengeliggjøring av informasjonen. Lik pris for alle brukergrupper er en selvfølge, jf. Offentleglova. Det finnes unntak fra hovedregelen, for eksempel for salg av eiendomsdata.

Det finnes også eksempler på digitale plattformer for deling av data på tvers av offentlig og privat sektor hvor det brukes ulike former for brukerfinansiering slik som medlemskap og abonnementsordning, for eksempel plattformene Diskos og Geodata. Når det gjelder tilgjengeliggjøring av helsedata til sekundær bruk, pågår det nå et større arbeid med å få på plass en digital plattform for deling av helsedata, såkalt Helseanalyseplattformen. Der er det p.t. gjennomført en utredning om mulige finansieringsmodeller, inkludert brukerfinansiering. Innenfor kunnskapssektoren skjer et tilsvarende arbeid. Der har de vurdert ulike konsepter for deling av forskningsdata i forbindelse med ny digitaliseringsstrategi for UH-sektoren. Dette er et arbeid som vi følger tett i meldingsarbeidet, og som det er forsøkt tatt høyde for i forslaget om prinsipper. Problemstillinger knyttet til prising av data og kost-nytte-vurderinger ved deling av data, må også ses i lys av implementeringen av revidert PSI-direktiv (Open data Directive).

Prinsippene er ment å være et ikke-rettslig styringsinstrument. De er likevel fundert på gjeldende rettslige og politiske krav og føringer innenfor EU og i Norge, og innebærer således ingen nye føringer eller krav per se. Av europeisk innflytelse kan det nevnes personvernforordningen (GDPR), direktivet om åpne data og viderebruk av informasjon fra offentlig sektor (2019/1024), forordningen for fri flyt av andre opplysninger enn personopplysninger og EU-kommisjonens datastrategi fra februar 2020. Norge, i likhet med øvrige EØS/EFTA-land, vurderer nå relevans og innlemmelse av siste revisjon av PSI-direktivet (2019/1024).

I OECD pågår det for tiden et arbeid med Draft Recommendation of the Council on General Principles for Enhancing Access to and Sharing of Data (*norsk oversettelse?*) som etter planen skal vedtas av OECD Rådet andre halvdel i 2021, og vil da også gjelde for Norge. At det allerede i forbindelse med stortingsmeldingen utarbeides et sett med prinsipper som er i tråd med OECD sine, er derfor positivt. I tillegg kan det nevnes at forslaget er inspirert av International Open Data Charter og FAIR-prinsippene (akronym for Findable, Accesable, Interoperable, Reusable). Flere viktige statlige sektorer som besitter data av stor samfunnsverdi, har allerede implementert disse i sine nasjonale strategier for tilgjengeliggjøring av data. Det gjelder for eksempel innenfor forskning, samferdsel og geomatikk.